

osnov, bi li ti pustio s mirom i ne bi odgovorio, dogod ne bi ogledao, da li se ono, što se iz njega izvelo, jedno s drugim slaže ili ne slaže? Pa kad bi trebalo da sam osnov opravdaš, bi li, dok bi opravdavao, tako isto uzeo za osnov opet drugi osnov, koji bi se između viših činio najbolji, dok ne bi došao do nečega što zadovoljava?⁷⁰ I ako bi iole htio nešto naći, što zaista jest, bi li poput ljudi, koji su vješti oprečnim govorima,⁷¹ ujedno govorio i o izvoru i onom, što se iz njega izvodi, i gradio zbrku? Ta u njih može biti da nema ni ma kakoga obzira ni brige za to; jer ako i miješaju u svojoj mudrosti sve skupa, a ono su opet kadri sami sebi sviđati se. A ti — kaže, — ako si filozof, radit ćeš, mislim, onako, kako ja velim.

e

102

— Pravu pravcatu istinu govoriš, rekoše u jedan mah Simija i Kebet.

— Tako mi Zeusa, Fedone, baš pravo! reče Ehekrat. Ta Sokrat je to, čini mi se, začudo jasno rekao i za onoga, koji samo malo pameti ima.

— Pa i svima se, Ehekrate, nazočnima baš učini.

— A i nama, što nijesmo tamo bili, a sada čujemo. Ali što se zatim raspravljalo?

— Kad su mu, koliko ja pamtim, priznali i složili se, da je svaka ideja nešto, a ostalo sudjeluje u njima i po tom baš od njih prima i ime, stade on nato pitati:

— Ako to, kaže, tako misliš, zar onda, kad veliš, da je Simija od Sokrata veći, a od Fedona manji, ne kažeš, da je u Simije obadvoga: i veličine i maline?

— Jest!

— Ali dašto, kaže, priznaješ, da to, što Simija nadvisuje Sokrata, nije onako doslovce istina. Ta valjda po prirodi ne nadvisuje Simija tim, što je Simija, nego veličinom, koju slučajno ima? Ni Sokrata opet ne nadvisuješ tim, što je Sokrat Sokrat, nego što Sokrat ima malinu prema veličini njegovoj?

— Istina je.

— Niti ga opet Fedon nadvisuje tim, što je Fedon Fedon, nego što je u Fedona veličina prema malini Simijinoj?

— Tako je.

— Zato dakle Simiju krste malim i velikim, jer je po srijedi obadvojice: malinu jednoga ima pod sobom, jer ga nadvisuje veličinom, a drugomu podaje veličinu, koja nadvisuje njegovu malinu.

I ujedno se nasmiješi pa će dalje:

— Govorit ću najposlije, sva je prilika, kao cjepi-dlaka, ali je opet negdje baš onako, kako kažem.

On potvrdi.

— A kažem zato, što hoću, da ti se učini, kao meni. Jer meni se vidi, da nesamo sama veličina nikad ne će ujedno da bude velika i mala, nego ni veličina, ona u nas, nikada ne će da prigrli malo, niti se da nadvisiti, već se dogodi jedno od dvoga: ona ili bježi i uzmiče, kad mu se primakne protivno, naime malo, ili ugine, kad ono dođe; i ne će da ostaje i dočeka malinu pa da bude drugo, nego je bila. Tako sam ja dočekao malinu i održao se, te sam malen, ako i jesam onaj isti, tko sam; a ono nije pregorjelo, da bude maleno, kad je veliko. Tako isto ni maleno, ono u nas, nikad ne mari postati ni biti veliko; niti išta drugo od protivnoga, dok je još ono, što je bilo, ne mari postati ni biti u jedan mah protivno, nego zaista odlazi ili gine s tom promjenom.

— Sasvim mi se tako vidi, reče Kebet .

51.

I jedan od nazočnih — ne sjećam se pravo, tko je bio, — kad čuje, progovori:

— Tako mi bogova, nijesmo li mi ono prije u govoru priznali upravo protivno ovomu, što sada govorimo, naime, da od manjega biva veće i od većega manje i da uistinu protivno postaje od protivnoga? A sad, čini mi se, kažete, da se to nikad ne može zbiti.

I Sokrat skrene glavom onamo i, kad čuje, reče:

— Valjano si upamtio, ali opet ne vidiš razlike između ovoga, što se sada govori, i onoga onda. Onda se tvrdilo, da od protivne *stvari* biva protivna *stvar*, a sada. — da o sebi protivno ne može nikad postati sebi protivno, ni ovo u nas ni ono u bivstvu svojem. Onda smo, dragi moj, govorili o onom, što ima na sebi *opreka*, i nazivali to imenom *opreka*, dok sada govorimo o samim *oprekama*; a od njih, ako se na čemu nalaze, ima svoje ime svaka stvar. A *opreke* same, velimo, ne će nikada htjeti da prigrle postanje jedne iz druge.

I ujedno pogleda u Kebeta i reče:

— Ta valjda nije, kaže, i tebe, Kebete, smelo, što je taj eto rekao?

A on će:

— Ovaj put nije sa mnom tako, ali opet ne velim, da me ne smućuje mnoga.

— Priznali smo dakle, reče on, ukratko to, da protivno ne će nikad biti samo sebi protivno.

— Svakako, reče.

52.

— Pa deder, kaže, još mi i ovo ogledaj, hoćeš li pristati! Zoveš li štogod toplo i hladno?

— Zovem.

— Zar ono, što zoveš snijegom i vatrom?
— Zeusa mi, ja bar ne!
— Već toplo je nešto drugo nego vatra, i hladno nešto drugo nego snijeg?

— Jest!

— Ali mislim, ovako ti se čini: snijeg kao snijeg, kad primi ono toplo, nikad više — tako smo sprijed rekli — ne će biti, što je bio, naime snijeg i toplo, nego će, kad pride toplo, ili uzmaknuti ili izginuti.

— Dašto.

— I opet vatra, ako joj pride hladno, ona će se ili maknuti ili izginuti, a ne će pak nikad smjeti primiti hladnoću i da bude još ono, što je bila, naime vatra i hladno.

— Istinu, kaže, govoriš.

— Biva dakle, kaže, u gdjekojim takvim slučajevima, te ne ište samo sama ideja zauvijek isto ime nego i nešto drugo, što doduše nije ona, ali dogod traje, ima uvijek oblik njezin. A možda će ovako biti još jasnije, što govorim. Lihomu treba negdje uvijek da pripada ovo ime, što ga sada pominjemo. Ili ne?

— Dašto.

— Pripada li ono samo tomu između bića — ta to te pitam — ili još nečemu drugomu, što nije isto, kao liho, ali ga opet pored imena njegova treba i tim imenom zvati, jer je tako stvoreno, te onoga lihoga nikad ne gubi? A velim, da je s tim, kao i s trojinom i s koječim drugim. Gledaj trojinu! Zar ti se ne čini, da nju

d

e

104

u uvijek treba zvati imenom njezinim i imenom lihoga, premda liho nije, što trojina? Ali je opet nekako takva i trojina i petorina i polovica svih brojeva, te ako i nijesu, što liho, opet je svaki od njih lih. Pa opet dva, četiri i sav opet drugi niz brojeva, ako i nijesu isto, što tako, ipak je svaki od njih uvijek tak. Dopuštaš li ili ne?

— Ta kako ne! reče.

— Pazi dakle, što želim pokazati! A ovo je. Očevidno nesamo protivno ne dočekuje jedno drugo, nego ni ono, što nije jedno drugomu protivno, ali ima u sebi protivno, nije prema tome, da dočeka onu ideju, koja je bila protivna onoj u njemu, već doista gine ili uzmiče, čim ona pride. Ili zar ne ćemo reći, da će tri prije izginuti ili drukčije kako nastradati negoli odoljeti, da postane tako, a još ostane tri?

— Svakako, reče Kebet.

— A opet, kaže, dvojina i nije baš protivna trojini.

— Ma nije.

— Dakle nesamo protivne ideje ne odolijevaju, kad jedna na drugu navali, nego ni drugo nešto ne odolijeva protivnomu, kad ono navali.

— Pravu pravcatu istinu, kaže, govoriš.

— Pa je li te volja, da odredimo, što je to, ako umijemo?

— Dakako!

— Pa ne će li, kaže, Kebete, ovo biti ono, što, kadgod nešto zaokupi, ne sili samo, da ono zadrži ideju svoju, nego mu narine i ideju nečega, što je nečemu protivno? d

— Kako misliš?

— Onako, kako smo baš sad govorili. Ta valjda znaš: štogod zaokupi ideja tri, to mora biti nesamo tri nego i liho.

— Dašto.

— Do tako što, mislimo, ne će zaista nikada doći ideja protivna onomu liku, koji to stvara.

— Ma ne će!

— A stvara je lik lihi?

— Jest!

— Njemu je protivan lik tâki.

— Jest!

— Do tri dakle ne će ideja tâkoga nikad dospjeti . e

— Nipošto!

— Tri je dakle bez dijela u tâkom.

— Jest, bez dijela.

— Netaka je dakle trojina.

— Jest!

— A kako sam ono rekao, odredimo, što to, ako i nije nečemu protivno, a ono opet ne prima protivnoga, kao što evo sada trojina nije protivna takomu, ali ga svejedno ne prima, jer ona uvijek donosi, što je takomu protivno. Pa tako radi dvojina s lihim i vatra s hladnim i mnogo i mnogo drugo. Nego gledajde, određuješ li tako, te nesamo protivno ne prima protivnoga, nego ni ono što donosi nešto protivno onomu, na što ide, nikad ne će kao nosilac poprimiti protivno onomu, što se donosi. A sjeti se opet, jer nije baš zgorega po više puta čuti! Pet ne će primiti ideje takoga ni deset, dvostruko, ideje lihoga. Pa to i nije o sebi protivno onomu drugomu, ali opet ne će primiti ideje lihoga; ni podругo ni ostalo nalik na to ne će kao polovina primiti ideje cijeloga, a ni opet trećina niti išta slično, ako iole pristaješ i misliš, kao ja.

105

b

— I te kako mislim i pristajem! reče on .

54.

— Nude, kazuj mi opet od početka! I ne odgovaraj mi, što zapitam, nego se povodi za mnom! A to velim, jer osim onoga sigurnog odgovora, što ga ono najprije reko⁷², vidim u onom, što se sad govorilo, drugu sigurnost. Kad bi me zapitao, što treba da dođe u tijelo, da bude toplo, ne bih ti odgovorio onim sigurnim, a neučenim odgovorom: toplina, nego bih prema ovome sada odgovorio biranije: vatra. Ni, ako bi zapitao, što treba da dođe u tijelo, da boluje, ne ću kazati:

c

bolest, nego: vrućica; ni na pitanje, što treba da pride broju, da bude lih, ne ću odgovoriti: lihost, nego: jednina, i inače tako. Ali vidi, znaš li već dovoljno, što hoću!

— Ma sasvim dovoljno, reče.

— Pa odgovaraj! kaže. Što treba tijelu, da bude živo?

— Duša, kaže .

— Nije li uvijek to tako?

— Ta kako ne! reče on.

— Štogod dakle duša zaokupi, donese li ona uvijek tomu život, kad dođe?

— Jest, zaista! kaže.

— Ima li što životu protivno ili ništa?

— Ima, kaže.

— Što?

— Smrt.

— Nikada dakle ne će duša prema onomu, što smo prije priznali, primiti protivno tomu, što ona sama svaki put donosi?

— Nipošto! reče Kebet.

55.

— Pa što onda? Kako smo maločas zvali ono, što ne prima ideje takoga?

— Netako, kaže.

— A ono, što ne prima pravednoga i što ne prima zanosnoga?

- Nezasosno, kaže, a ono nepravedno. e
- Neka! A što ne prima smrti, kako to zovemo?
- Besmrtno, kaže.
- Pa zar duša prima smrt?
- Ne!
- Besmrtna je dakle duša.
- Jest, besmrtna.
- Neka! kaže. Pa da rečemo, da je dokazano? Ili kako se čini?
- Ma sasvim dosta, Sokrate!
- Pa što Kebete? reče on. Da netako mora biti neprolazno, zar ne bi bilo i tri prelazno? 106
- Ta kako ne!
- Da netoplo mora biti neprolazno, ne bi li, kad bi tko na snijeg doveo toplinu, odmicao snijeg pa ostao čitav i nerastopljen? Ta ne bi izginuo niti bi opet ostajao i primio topline.
- Istinu, kaže, zboriš.
- Tako isto mislim: da je i nehladno neprolazno, ne bi vatra trnula ni propadala, kad bi na nju nešto hladno dolazilo, nego bi se odmah čitava makla.
- Svakako, kaže.
- Ne mora li se, kaže, ovako reći i o besmrtnome? Ako je besmrtno ujedno neprolazno, ne može duša pogibati, kad na nju dođe smrt; jer po onom, što smo prije rekli, ne će primiti smrti ni biti mrtva, kao što ne će, rekosmo, tri, a ni liho biti tako pa ni vatra ni toplina u vatri biti hladna.⁷³ Ali zašto, reći će tko, ne bi mo-
- b

glo biti, da liho doduše, kao što smo priznali, ne postaje c
tâko, kad priđe tako, ali kad ono izgine, onda mjesto
njega osvane tako? Tko bi tako govorio, njega ne bi
mogli pobijati, da ono ne propada. Ta netako nije ne-
prolazno. Jer da smo to priznali, lako bi izvojštili, da
se, kad dođe tâko, onda liho i tri mahom maknu. A
tako bi izvojštili za vatru, za toplo i ostalo. Ili ne bi?

— Dašto.

— Ne bi li onda i za besmrtno? Ako priznajemo,
da je ono također neprolazno, duša bi osim toga, što je d
besmrtna, bila i neprolazna. Inače bi trebalo drugoga
dokaza.

— Ali za to, kaže, baš ne treba, jer teško će drugo
što odolijevati propasti, ako propasti ne odoli besmrtno
— ta to je vječno.

56.

— A mislim, reče Sokrat, bog bar i sama ideja
života,⁷⁴ pa ako je išta inače besmrtno, nikad — to će svi
priznati — ne pogiba.

— Svi će, kaže, ljudi, Zeusa mi, zaista to priznati,
a još više, kako ja mislim, bogovi.

— Pa kad je besmrtno ujedno neprolazno, ne će li e
duša, ako je upravo besmrtna, biti i neprolazna?

— Prijeka je potreba.

— Kad dakle dođe smrt na čovjeka, smrtno u njega, sva je prilika, umire, a besmrtno umakne pred smrću, te zdravo i čitavo mahom otide.

— Čini se.

— Dakle, ako išta, Kebete, a ono je duša besmrtna i neprolazna i naša će duša uistinu biti u Hadu.

107

— Ja bar, Sokrate, ne umijem, kaže, mimo to kazati drugo što niti mogu ikako ne vjerovati riječima tvojim. Ali ako baš Simija ili inače tko umije štogod kazati, bilo bi dobro, da ne prešute; jer ne znam, na koju bi drugu priliku, nego je ova sada, mogao tko odgovoriti, ako želi o tome ili koju reći ili čuti.

— Zaista, kaže Simija, ni sam ne znam, kako da po onom bar, što se govorilo, ne vjerujem. Ali opet onamo poradi zamašnosti onoga, o čemu je govor, a ovamo s prezira prema slabosti ljudskoj prisiljen sam još gajiti u sebi sumnju o rečenome.

b

— Ali nemoj, Simija, reče Sokrat, samo ovako, nego koliko imaš pravo, kad to kažeš, toliko treba i prve osnovne misli bolje ogledati, makar bile vama vjerojatne. I ako ih dovoljno razložite, povest ćete se — tako ja mislim — za dokazom, koliko se god čovjek može povesti; pa bude li to sigurno, ne ćete tražiti ništa dalje.

— Istinu, kaže, govoriš.